

การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละครในพระราชนิพนธ์
บทละครนอกในรัชกาลที่ 2
A Study of Emotional Quotient of the Characters in King Rama II's
Traditional Plays

ชมพูนุท เมฆเมืองทอง¹ นีรุต ถึงนาค² และ รตนดา อาจวิชัย³
Chomphunut Makemuengthong¹, Nirut Thuengnak² and Rattanada Artwichai³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละครในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาจากบทละครเรื่อง ไกรทอง คาวี ไชยเชษฐ์ มณีพิชัย สังข์ทอง และสังข์ศิลป์ชัย วิธีการวิเคราะห์ความฉลาดทางอารมณ์จะพิจารณาจากความรู้สึนึกคิด พฤติกรรม และบทสนทนาของตัวละคร โดยใช้แนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของพระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต) ผลการวิจัยพบว่า ตัวละครในบทละครนอกรัชกาลที่ 2 ทั้ง 6 เรื่องปรากฏลักษณะความฉลาดทางอารมณ์ที่ครอบคลุมแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของพระธรรมปิฎกทั้ง 5 ชั้น โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ การแสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจา การพัฒนาสภาพจิต การมองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้ง การหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง และการดูแลสภาพจิต ตามลำดับ

คำสำคัญ : ความฉลาดทางอารมณ์, บทละครนอกในรัชกาลที่ 2

ABSTRACT

The purpose of this study was to study emotional quotient of the characters in King Rama II's traditional plays. The qualitative research used content analysis of a total of 6 traditional plays: Kraithong, Khawee, Chaiyachet, Maneephichai, Sungthong, and Sungsinchai. The emotional quotient analyzing method assessed the emotional, behavioral and the character's dialog by using emotional quotient of Phra Dhammapidok's approach (Prayudh Payutto). The study indicated that all characters in King Rama II's traditional plays showed distinct emotional quotient which covered all the 5 processes in the emotional quotient numbering from the maximum to the minimum in the following: Physical and verbal behaviors, mind improvement and realization of trouble, process of problem solving, and mental care.

Keyword : emotional quotient, Lakhon nok by King Rama II

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สามารถเห็นได้จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีระบบการติดต่อสื่อสาร ซึ่งจากเดิมสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมก็ได้เปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมอย่างมาก และการที่บุคคลจะอยู่ในสังคมได้นั้นต้องเรียนรู้ในการปรับสภาพทางจิตใจ ทางกาย และไม่ว่าจะมีบทบาทใดหน้าที่ใดก็ตามจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับตัวเพื่อส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ การดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันเมื่อต้องการมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตจะต้องมีส่วนประกอบที่สำคัญคือการมีสุขภาพ จิตที่ดี จิตใจเข้มแข็ง กล้าตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เข้ามา (นิรมล สุวรรณโคตร, 2553 : 1)

จากความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังกล่าวทำให้ปัญหาความเครียด ได้กลายเป็นปัญหาสำคัญของคนไทยทุกเพศ ทุกวัย ทำให้บุคคลตกอยู่ในภาวะกดดัน เผชิญกับสภาพปัญหาความอึดอัดใจ ความคับข้องใจ ความเครียด ความทุกข์ใจ ความวิตกกังวลต่างๆ ฯลฯ ตลอดจนความพยายามหาวิธีการให้บุคคลสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อม หรือในสภาพปัญหาที่เปลี่ยนแปลงนั้นได้จึงถือเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะหากบุคคลไม่สามารถปรับตัวให้อยู่ในสภาพแวดล้อมได้อย่างมีความสุข จะส่งผลกระทบต่อความทุกข์ใจ ว้าวุ่นใจไม่สบายใจ ความรู้สึกดังกล่าวย่อมจะทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นบุคคลที่มีสุขภาพจิตไม่ดี และหากเรื้อรังรุนแรงมากขึ้น อาจเจ็บป่วยเป็นโรคประสาท หรือโรคจิต อันส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมได้ในที่สุด

อารมณ์ จึงเป็นส่วนสำคัญของชีวิตมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ถ้าคนเรามีพัฒนาการทางอารมณ์ในทางที่ดีหรือเป็นผู้มีความฉลาดทางอารมณ์สูงย่อมเป็นผู้มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสมอันทำให้ตนเองและผู้อื่นรู้สึกเป็นสุข คนที่มีความฉลาดทางอารมณ์ไม่ว่าจะเผชิญเหตุการณ์ที่กดดันเพียงใดย่อมได้รับความกระทบ กระเทือนน้อยกว่าผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์

ต่ำและผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงยังเป็นผู้รู้จักให้ รู้จักรับ มีอารมณ์เร้นใจไม่เครียด มีอารมณ์ขัน ยอมรับข้อดี ข้อเสียของตนเอง และผู้อื่นรวมทั้งสามารถจัดการแก้ไขปัญหาของตนเอง ปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี (ลักขณา เทศเปี่ยม, 2552 : 1) ดังนั้นการที่คนเราจะประสบความสำเร็จในชีวิตนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับสติปัญญาเพียงอย่างเดียว (IQ) แต่ต้องมีความฉลาดทางสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ควบคู่กันจึงจะทำให้คนเราประสบความสำเร็จและมีความสุขในชีวิตและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ (อุษณีย์ โพธิสุข และคนอื่นๆ, 2542 : 52)

ความฉลาดทางอารมณ์ได้รับความสนใจอย่างมากภายใต้กรอบแนวคิดของนักจิตวิทยาตะวันตก ซึ่งเริ่มต้นเป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ EQ ซึ่งเป็นคำย่อจากคำเต็มในภาษาอังกฤษว่า “Emotional Quotient” และมีผู้ให้คำจำกัดความที่แตกต่างกันไป เช่น เซวาน์ อารมณีย์ ปัญญาอารมณ์ สติอารมณ์ อัจฉริยะทางอารมณ์ ความฉลาดทางอารมณ์ ดังที่ วีระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 49) กล่าวว่าความฉลาดทางอารมณ์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสติปัญญา เป็นความสามารถของบุคคลที่จะเข้าใจบุคคลอื่นๆ รวมทั้งสามารถสร้างความสัมพันธ์ได้ แต่ความคิดนี้ไม่ค่อยได้รับความสนใจเมื่อเทียบกับเรื่องการศึกษาด้านองค์ประกอบและการทำงานของสมอง ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับความสนใจอย่างมากในปี ค.ศ. 1998 แต่เนียล โกลแมน (Daniel Goleman) ซึ่งสำเร็จปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้เขียนหนังสือชื่อ “Working with Emotion Intelligence” โดยได้เสนอกรอบแนวคิดของ EQ และแนวทางการประยุกต์ได้ชัดเจนมากขึ้น ทำให้คนให้ความสนใจเรื่อง EQ เป็นอย่างมากในปัจจุบัน

แม้ว่ามุมมองที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์จะถูกนำเสนอภายใต้กรอบแนวคิดของนักจิตวิทยาตะวันตก แต่หากทำความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกทางจิตที่เชื่อมโยงถึงพฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดจากความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมแล้วจะพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ไม่ได้เป็นทฤษฎีการพัฒนาที่กำเนิดจาก

นักจิตวิทยาในชาติใดเลย หากแต่ความฉลาดทางอารมณ์เป็นกระบวนการทางจิตที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน แต่ถูกนำมาอธิบายให้เห็นภาพชัดเจนโดยนักจิตวิทยาเท่านั้น ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต. ม.ป.ป, อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2546 : 134 - 135) ได้กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ว่า อารมณ์ก็คือ สภาพจิตใจที่โยงไปถึงพฤติกรรมในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพราะอารมณ์หรือสภาพจิตนั้น อาศัยพฤติกรรมเป็นช่องทางสื่อสารแสดงออกเมื่ออารมณ์หรือสภาพจิตได้รับการดูแลพัฒนา ซึ่งช่องทาง ขยายขอบเขตและปลดปล่อยด้วยปัญญา ให้สื่อสารแสดงออกอย่างได้ผลดีด้วยพฤติกรรมทางกาย วาจา ก็นับได้ว่าระบบความสัมพันธ์แห่งพฤติกรรมจิตใจและปัญญาเข้ามาประสานรวมกันบรรจบเป็นอารมณ์รวมซึ่งเมื่อดำเนินไปอย่างถูกต้องก็จะอยู่ในภาวะสมดุล ก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตนเองและคนอื่น ตลอดถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม

จากแนวคิดของพระธรรมปิฎก ข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่าความฉลาดทางอารมณ์เป็นระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 3 ส่วน คือ สมอง จิต และการกระทำ ที่เชื่อมประสานกันภายใต้อารมณ์ที่อยู่ในภาวะสมดุล โดยสมองจะทำให้เกิดสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด ซึ่งความฉลาดจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จในด้านการเรียน งานวิชาชีพ หรือด้านอื่น ๆ ที่เขาสนใจจะทำ ในขณะที่จิตจะทำให้เกิดใจที่สามารถคิดอ่านรับรู้อารมณ์ที่เข้ามากระทบจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งความคิดที่ดีจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม การงาน และครอบครัว หากความฉลาด และความคิด อยู่ในภาวะที่สมดุลในทางที่ดีแล้วก็จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมหรือแสดงออกที่ดีที่แสดงถึงความสามารถของบุคคลที่จะเข้าใจและจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ ดังนั้นความสามารถของบุคคลในการสร้างความฉลาดทางอารมณ์จึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาและทำความเข้าใจ

พระมหามนตรี สามารถไทย (2548 : 19) กล่าวว่าแม้ว่ามนุษย์มีสติปัญญาและเหตุผล ตลอดจนมีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเองได้ แต่การที่จะพัฒนาอย่าง

เต็มทีนั้นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น โดยเฉพาะจากสังคมที่แวดล้อมเขาอยู่

ดังนั้นการเรียนรู้ความฉลาดทางอารมณ์ของบุคคล จึงถือเป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษาและเรียนรู้กลวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้งของบุคคล โดยเฉพาะหากสามารถเรียนรู้วิธีการเผชิญปัญหาและแนวทางในการจัดการกับปัญหาของบรรพบุรุษของเราได้ด้วยแล้ว จะทำให้สามารถเข้าใจถึงบ่อเกิดของพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่ดีของบรรพบุรุษไทยที่ส่งผลต่อความสุขสงบร่มเย็นของสังคมไทยเช่นในอดีต ซึ่งการเรียนรู้สามารถเรียนรู้ผ่านวรรณคดีไทยโดยเฉพาะบทละคร ซึ่งวิมา วิสเพ็ญ (2549 : 19) กล่าวว่าศิลปะการละครมีส่วนสำคัญในการยกระดับจิตใจของมนุษย์ เพราะเรื่องที่ปรากฏในละครมักนำเสนอปัญหาของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ

พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 เป็นวรรณคดีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นวรรณคดีที่สะท้อนแนวทางการเผชิญปัญหาและการจัดการกับปัญหาของตัวละครในยุคการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อการปรับตัวต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมอย่างมาก ดังที่จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ (2549 : 8-9) กล่าวว่าวรรณคดีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นวรรณคดียุคที่เป็นรากฐานทางความคิดและวัฒนธรรมของสังคมในยุคปัจจุบัน เป็นยุคแห่งการสร้างบ้านสร้างเมืองและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่เสื่อมสูญและสูญหายไปจากการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ผู้คนที่พลัดบ้านพลัดเมือง พลัดถิ่นฐานกลับมาอยู่รวมกันใหม่เกิดปัญหาความขัดแย้งที่หลากหลายจากการก่อตัวขึ้นใหม่ในสังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษาและเรียนรู้ความฉลาดทางอารมณ์ของบรรพบุรุษของไทย จากตัวละครในวรรณคดีประเภทบทละครในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งถือเป็นยุคที่ผู้คนสังคมต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงและปัญหาในสังคมอย่างมาก การศึกษาความสามารถในการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งทางอารมณ์ที่เกิด

จากจิตใจและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงจะทำให้ได้ องค์ความรู้ในด้านคุณลักษณะหรือความสามารถของ บรรพบุรุษไทยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสภาพ สังคม ในการตระหนักถึงความรู้สึกรักของตนเองหรือ ผู้อื่น จนสามารถบริหารหรือจัดการกับอารมณ์ของตน ให้มีสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้อย่างประสบความสำเร็จ ตลอดจนการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ค้นพบปัจจัยทาง สภาพจิตใจ หรือที่เรียกว่าจิตลักษณะ และสิ่งแวดล้อม หรือที่เรียกว่าสถานการณ์ทางสังคม ที่สัมพันธ์กับ พฤติกรรมที่แสดงออกอย่างถูกต้อง สมดุล หรือที่เรียกว่า ความฉลาดทางอารมณ์ ตามแนวคิดของพระธรรม ปิฎก อันจะนำไปสู่การค้นพบวิธีการสร้างความฉลาด ทางอารมณ์ของบรรพบุรุษเพื่อให้เกิดแนวทางแห่ง ปัญญาในการควบคุมการแสดงอารมณ์ที่มีเหตุผลใน แต่ละสถานการณ์อันจะกำกับชีวิตให้แสดงออกในทาง ที่ถูกต้อง และสงบสุขต่อไป

สมมติฐานการวิจัย

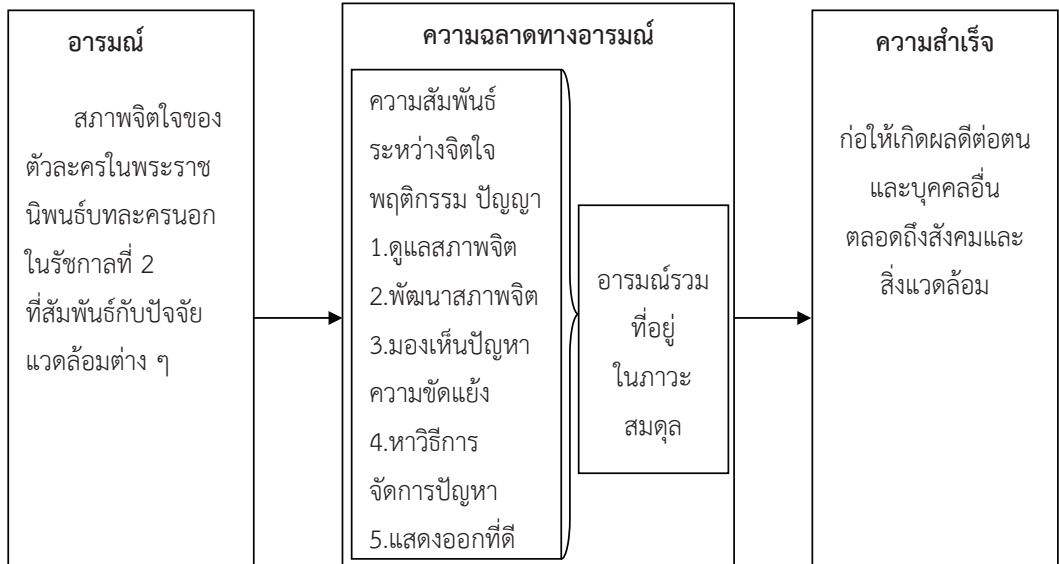
ตัวละครในพระราชนิพนธ์ทละครนอก ในรัชกาลที่ 2 สามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง ทางอารมณ์ตามแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของ พระธรรมปิฎก

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละครในพระราชนิพนธ์ทละครนอกในรัชกาลที่ 2

กรอบแนวคิดการวิจัย

ความฉลาดทางอารมณ์เป็นระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 3 ส่วน คือ สมอง จิต และการกระทำ ที่เชื่อมประสานกันภายใต้อารมณ์ที่อยู่ในภาวะสมดุล โดยสมองจะทำให้เกิดสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด ซึ่งความฉลาดจะส่งผลให้ประสบความสำเร็จ โดยแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต. ม.ป.ป, อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2546 : 134 – 135) อธิบายว่าความฉลาดทางอารมณ์ว่า อารมณ์ก็คือ สภาพจิตใจที่โยงไปถึงพฤติกรรมในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพราะอารมณ์หรือสภาพจิตนั้น อาศัยพฤติกรรมเป็นช่องทางสื่อสารแสดงออกเมื่อ อารมณ์หรือสภาพจิตได้รับการดูแลพัฒนา ซึ่งช่องทาง ขยายขอบเขตและปลดปล่อยด้วยปัญญา ให้สื่อสาร แสดงออกอย่างได้ผลดีด้วยพฤติกรรมทางกาย วาจา ก็นับได้ว่าระบบความสัมพันธ์แห่งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาเข้ามาประสานรวมกันบรรจบเป็นอารมณ์ รวมซึ่งเมื่อดำเนินไปอย่างถูกต้องก็จะอยู่ในภาวะ สมดุล ก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตนและคนอื่น ตลอดถึง สังคมและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบการแสดงอารมณ์ 5 ชั้น ประกอบด้วย การดูแลสภาพจิต การพัฒนา สภาพจิต การมองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้ง การหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง และการ แสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจา จากแนวคิด ดังกล่าวสามารถนำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดการ วิจัย ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของพระธรรมปิฎก

วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาจากบทละครนอกในรัชกาลที่ 2 จำนวน 6 เรื่อง ประกอบด้วย ไกรทอง คาวี ไชยเชษฐ มณีพิชัย สังข์ทอง และสังข์ศิลป์ชัย โดยมีวิธีการวิเคราะห์ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎีความฉลาดทางอารมณ์ โดยเฉพาะแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของพระธรรมปิฎก

2. วิเคราะห์เนื้อหาบทละครนอกในรัชกาลที่ 2 จำนวน 6 เรื่อง ประกอบด้วยเรื่อง ไกรทอง คาวี ไชยเชษฐ มณีพิชัย สังข์ทอง สังข์ศิลป์ชัย ที่แสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจาในการแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งภายในจิตใจของตนเอง หรือปัญหาที่เกิดจากจิตที่ไปสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจ พฤติกรรม

ปัญหา ของตัวละครตามแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของพระธรรมปิฎก 5 ขั้นคือ

- 2.1 การดูแลสภาพจิตใจ
- 2.2 การพัฒนาสภาพจิตใจ
- 2.3 การมองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้ง
- 2.4 การหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง
- 2.5 การแสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจา

3. บันทึกผลการวิเคราะห์ความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละครในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 ทีละขั้น

4. นำผลการวิเคราะห์ความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละครในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 มาสังเคราะห์องค์ความรู้

5. นำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละครในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 พบว่าตัวละครในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 มีการแสดงความสามารถทางอารมณ์ในการแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจตนเอง ทั้ง 5 ลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลสภาพจิต การพัฒนาสภาพจิต การมองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้ง การหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง และการแสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจา ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความสามารถทางอารมณ์ทั้งที่เกิดความขัดแย้งในใจตนเอง ที่ประสบปัญหากับปัจจัยภายนอก และการเกิดสภาวะอารมณ์ที่พึงปรารถนา ดังนี้

1. การรู้สภาพจิต

การแสดงความสามารถทางอารมณ์ด้านการรู้สภาพจิต ตัวละครจะทำความเข้าใจและตระหนัก รู้ในอารมณ์ของตนตามความจริงและประเมินตนเองได้ว่ากำลังมีสภาวะอารมณ์ที่สุขหรือทุกข์ เมื่อรับรู้อารมณ์จนประเมินได้ว่าเป็นความขัดแย้งหรือปัญหาเกิดขึ้นแล้วตัวละครก็จะเข้าใจตนเอง ซึ่งตัวละครที่มีการแสดงออกที่แสดงให้เห็นความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการดูแลสภาพจิตอย่างชัดเจน คือ พระไชยเชษฐา ตัวละครใน พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา และท้าวแสนนุราช ตัวละครในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องควาวิ ตัวอย่าง

เมื่อนั้น จะเล่าโฉมนางนฤมล อำนาจนางชื่อสัตย์ต่อภักดา จึงเสด็จย่องจากห้องใน ตักวารีรดหม่อมขັນ หยิบเครื่องสุคนธ์ามาละลาย	ท้าวแสนนุราชคิดขัดสน เห็นไม่หย่อนผ่อนปรนก็จวนใจ พระราชาร้อนรนไม่ทนได้ รีบไปสรงชลกระษณกระวายเป็น แต่กระนั้นร้อนใจมิใคร่หาย ลูบขมิโมกกายค่อยคลายร้อน (ควาวิ)
---	--

จากบทประพันธ์ข้างต้น ท้าวแสนนุราช ซึ่งทำความเข้าใจและตระหนักรู้ในอารมณ์ของตนที่เป็นทุกข์และประเมินตนเองตามความจริงจนเกิดเป็นความเข้าใจตนเองว่าเหตุที่นางจันท์สุดาไม่ยินยอมเป็นชายาของตน นางจันท์สุดาไม่พอใจที่ท้าวแสนนุราชมาเกี่ยว จึงตำท้อจนท้าวแสนนุราชร้อนรนและเสียใจมาก ท้าวแสนนุราชจึงพิจารณาใคร่ครวญวิเคราะห์จนคิดได้ว่าสังขารที่ชราเกินไปของตนทำให้นางจันท์สุดาไม่พอใจตน จึงพยายามหาวิธีให้คลายความทุกข์ใจ เช่นการไปอาบน้ำให้คลายร้อนใจ เมื่อไม่หายก็นำเครื่องหอมมาประพรมตัวเอง เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการแสดงความสามารถทางอารมณ์ลักษณะนี้ตัวละครจะทำความเข้าใจและตระหนักรู้ในอารมณ์ของตนตามความจริงและประเมินตนเองได้ว่ากำลังมีสภาวะอารมณ์ที่สุขหรือทุกข์ เมื่อรับรู้อารมณ์จนประเมินได้ว่าเป็นความขัดแย้งหรือปัญหาเกิดขึ้นแล้วตัวละครก็จะเข้าใจตนเอง

2. การพัฒนาสภาพจิต

การแสดงความสามารถทางอารมณ์ด้านการพัฒนาสภาพจิต ตัวละครจะมีความสามารถในการจัดการกับความเครียด ด้วยการควบคุมอารมณ์จัดการกับอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในใจได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเครียด มีเทคนิคในการบริหารจัดการความเครียดได้ สามารถให้กำลังใจตนเองในการคิดและกระทำอย่างสร้างสรรค์ปรากฏ ซึ่งตัวละครที่มีการแสดงออกที่แสดงให้เห็นความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการพัฒนาสภาพจิตอย่างชัดเจน คือ พระสังข์ และ ท้าวสามนต์ ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ไกรทอง ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องไกรทอง ท้าวเสนา กุฎ นางเกษรสุมณฑา นางสุพรรณเทวี และนางประทุม ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาสภาพจิต ตัวละครจะแสดงออกใน 2 ลักษณะคือ การแสดงออกในลักษณะการควบคุมอารมณ์และหาทางคลายทุกข์ในใจตนด้วยการให้กำลังใจตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ และการพัฒนาสภาพจิตด้วยการปล่อยวาง กล่าวคือการแสดงออกในลักษณะการควบคุมอารมณ์และหาทางคลายทุกข์ในใจตนด้วยการให้กำลังใจตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมของพระสังข์ ในตอนที่พระสังข์เกิดความเครียดเมื่อหนีออกจากเมืองนางพันธุรัต พระสังข์เดินทางมาถึงเนินเขาไต้ยืนเสียอีกทีกครึกโครม และท้องฟ้ามีครึ้มปิดบังแสงอาทิตย์จึงรู้ว่าพวกยักษ์ต้องมาตามหาตนเป็นแน่เกิดความวิตกกังวล เพราะว่าพวกยักษ์จะตามมาทันและจับตัวกลับไป พระสังข์จึงจัดการความเครียดด้วยการควบคุมอารมณ์ ให้กำลังใจตนเองด้วยการขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องคุ้มครอง ได้ถอดรูปเงาออกแล้วขึ้นไปนั่งบนต้นไม้ทราที่ที่เป็นรุกขเทวดาเพื่อมิให้พวกยักษ์รู้จักตน หลังจากนั้นพระสังข์ตั้งจิตอธิษฐานนึกถึงพระคุณของมารดา ให้ช่วยปกป้องคุ้มครอง และขอให้นางพันธุรัตไม่สามารถขึ้นมาตามตัวของตนบนยอดเขาได้ การแสดงออกในลักษณะการควบคุมอารมณ์และหาทางคลายทุกข์ในใจตนด้วย

เมื่อนั้น	พระสังข์ตริตริกนิกพรีน
แต่ภูเหาะระเห็จมาเจ็ดวัน	มันยังตามทันด้วยฤทธิ์ไกร
จะอยู่ที่ไหนไม่ชอบกล	หนีไปจะพ้นมันที่ไหน
ให้คิดขัดสนจนใจ	จะแก้ตัวต่อไปอย่างไรดี
พลาถตั้งจิตพิชฐานด้วยสัจจา	คุณพระมารดาปกเกศ
จงค้าชูชงข้าครานี้	อย่าให้มีอันตรายสิ่งใด
ถึงแม่พันธุรัตจะพบเข้า	ขออย่าให้ขึ้นมาบนเขาได้
ให้ลูกแก้วตัวรอดปลอดภัย	พลาถยกมือไหว้ภาวนา
	(สังข์ทอง)

การให้กำลังใจตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ ยังปรากฏในพฤติกรรมของนางเกสรสุมณฑา และนางสุพรรณเทวีซึ่งเป็นพระปิตุจฉา หรืออาของพระสังข์

ศิลป์ชัย ออกตามหาพระสังข์ศิลป์ชัยในป่าจนหมดความสามารถที่จะตามหาแต่ก็ไม่พบ นางทั้งสองจึงโศกเศร้า เสียใจแทบจะสิ้นใจ นางทั้งสองกระวนกระวายร้อนรุ่มใจ และร้องไห้คร่ำครวญ พระนางสุมณฑาหมดสิ้นหนทางที่จะติดตามหาพระสังข์ศิลป์ชัย แต่จำเป็นที่จะต้องรีบเดินทางกลับบ้านเมือง ซึ่งหากตนอยู่นานก็อาจจะได้รับอันตรายจากโอรสทั้ง 6 ได้ พระนางเกสรสุมณฑาปรึกษากับนางสุพรรณเทวี ผู้เป็นธิดาว่าตนจะนำสไปกับข้อเท็จจริง พร้อมกันตั้งจิตอธิษฐานขอเทวดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั่วสากลโลกช่วยดลบันดาล หากพระสังข์ศิลป์ชัยยังมีชีวิตอยู่ขอให้มิให้นำสไปและข้อนี้กลับคืนไปให้นาง แต่หากพระสังข์ศิลป์ชัยไม่มีชีวิตอยู่แล้ว ก็ขอให้สไปและข้อนี้สูญหายไป

การพัฒนาสภาพจิตด้วยการปล่อยวาง เป็นสภาพที่เกิดขึ้นหลังจากที่ตัวละครรู้ความทุกข์ในใจ แต่พยายามแก้ปัญหาด้วยวิธีต่าง ๆ ไม่เป็นผล จึงทำให้ปล่อยวางกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การแสดงความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการปล่อยวางของไกรทองขณะที่พยายามห้ามนางตะเภาแก้วและนางตะเภาทองและนางวิมาลาซึ่งทะเลาะดบตีหึงหวงกัน แต่ไม่สามารถห้ามทั้งสองฝ่ายได้ จึงเตือนนางตะเภาแก้วและตะเภาทองให้ระวังตัวเพราะหากดิงผ้ายันต์ออกนางวิมาลาจะเป็นจระเข้ แต่ทั้งสองไม่เชื่อไกรทองจึงนิ่งเฉยโดยคิดว่าตนได้เตือนแล้วเมื่อไม่เชื่อฟังก็จะถือว่าเป็นผลที่เกิดจากเหตุที่คนนั้นทำ จึงเลือกวิธีทำใจปรับอารมณ์ให้วางเฉยกับสิ่งที่ขัดข้องใจ ซึ่งทำเสนาภุญ ในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ก็ได้จัดการความเครียดในตอนที่ไม่สามารถติดตามน้องได้จึงยอมตามใจและติดตามไปดูแลน้อง และคิดว่าหากมีอะไรเกิดขึ้นก็จะถือเป็นเรื่องของเวรกรรม รวมถึงความฉลาดทางอารมณ์ของนางประทุม พระมารดาของพระสังข์ศิลป์ชัยได้ทราบว่สังข์ศิลป์ชัยหายไป เพราะไปกับโอรสทั้ง 6 ที่คิดปองร้ายพระสังข์ศิลป์ชัยจึงตกใจ ร้องไห้คร่ำครวญ แต่ไม่นานนางก็คลายความโศกและคิดว่าปราสาทราชฐานถูกสร้างขึ้นมาจากบุญญาธิการของ

พระสังข์ศิลป์ชัย ตอนนี้นำปราสาทบ้านเมืองก็ยังคงอยู่จึง
เชื่อมั่นว่าพระสังข์ศิลป์ชัยยังไม่ตาย ดังบท

เมื่อนั้น	สองนางฟางเพียงอกหัก
ชลเนตรพุ่มพองนองพักตร์	นงลักษณ์ครวญคร่ำรำไร
โอ้อ่าลูกรักของแม่เอ๋ย	แม่เคยเซยขีดพิสมัย
หรือมาพลัดพรากจากไป	เพราะเชื่อไอ้กระยาจกทั้งหกคน
...	
อนิจจาลูกน้อยมาสูญหาย	จะเป็นตายฉันทไม่ประจักษ์
สองกรซ้อนทรวงเข้าฮักฮัก	ซบพักตร์กันแสงโคก
ครั้นค่อยคลายวิโยคโคกคัลย์	จึงปรึกษากันทั้งสองศรี
อันปราสาทราชฐานของเรานี้	บังเกิดมีเพราะบุญพระโอรส
แม้ว่าช่วยข้าเจ้าม้วยมรณ์	เห็นบ้านเมืองสังข์ศรีจะสูญหมด
ต่อจะยังไม่ทิวคงคต	ก็ค่อยคลายกำสรดโคก
	(สังข์ศิลป์ชัย)

จะเห็นว่าตัวละครในบทละครมีการ
แสดงความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการพัฒนา
สภาพจิต เป็นความสามารถของบุคคลในการจัดการ
กับความเครียด ด้วยการควบคุมอารมณ์ จัดการกับ
อารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในใจได้อย่างเหมาะสมตาม
สถานการณ์ เพื่อไม่ให้เกิดความเครียด มีเทคนิคในการ
บริหารจัดการความเครียดได้ สามารถให้กำลังใจ
ตนเองในการคิดและกระทำอย่างสร้างสรรค์

3. การมองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้ง

การแสดงความสามารถทางอารมณ์
ด้านการมองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้งนั้น ตัวละคร
จะแสดงความสามารถในการตระหนักรู้เท่าทันใน
ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น รู้เท่าทันอารมณ์ของผู้อื่น
เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ และสามารถตีความให้ถูกต้อง
ตรงตามความเป็นจริง ซึ่งตัวละครที่มีการแสดงออก
ที่แสดงให้เห็นความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการ
มองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้งคือพระสังข์ และ
ท้าวสามนต์ ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องสังข์
ทอง นางเกสรสมุณดา และนางศรีสุพรรณ ในพระราชนิ
พนธ์บทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย พระคาวี ในพระ

ราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องคาวี พระมณีพิชัย และ
นางยอพระกลั่น ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่อง
มณีพิชัย

ตัวละครดังกล่าวข้างต้นจะตระหนัก
รู้ความทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจ พยายามจัดการความเครียด
แล้วใช้ปัญญาพิจารณาสถานการณ์ด้วยการทำความเข้าใจ
เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ เท่าทันความรู้สึกนึกคิดและ
อารมณ์ของคนอื่น แล้วจึงเลือกแสดงออกในทางใด
ทางหนึ่ง เช่น พระสังข์รับรู้ว่าตนเองทุกข์ใจคิดถึง
มารดา รู้เท่าทันว่ามารดาก็คงคิดถึงตนเองและโคก
เศร้างามตนเองจึงควรกลับไปหามารดา แต่พระสังข์
ก็มองเห็นปัญหาว่าการหนีไปครั้งนี้ต้องหลบหนีเหล่า
ยักษ์ซึ่งตนต้องฝ่าฟันอันตราย ประกอบกับรู้เท่าทัน
ความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ของนางพันธุรัตน์คงไม่
แน่ๆ เมื่อเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ และสามารถตีความ
ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นจึงต้องสวมรูปเงาะหนีไป ซึ่งลักษณะ
การคิดใคร่ครวญ ทำความเข้าใจ และหาทางออกที่ดี
ที่สุดในลักษณะการพูดกับตัวเองนี้จึงเป็นความ
พยายามที่จะแก้ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน
ใจตนเองด้วยการตระหนักรู้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้การแสดงความสามารถทาง
อารมณ์ของตัวละครยังปรากฏในบทละครนอกเรื่อง
สังข์ศิลป์ชัย ซึ่งเป็นความฉลาดทางอารมณ์ของ
นางเกสรสมุณดา และนางศรีสุพรรณ ในตอนที่ท้าว
เสนาภูถาภามนางเกสรสมุณดาว่าเรื่องราวเป็นมา
อย่างไร แต่ศรีสันท์ซึ่งทูลเรื่องเท็จจัดหน้านาง ทำให้
นางเกสรสมุณดา และนางศรีสุพรรณ ไม่พอใจอย่างมาก
แต่ก็คิดว่าครั้งนี้จะทูลความจริงออกไปท้าวเสนาภูถา
ภาก็ไม่เชื่อเพราะหลงใหลในโอรสทั้งหกว่ามีฤทธิ์ และ
ตนก็ไม่มีหลักฐานอ้างอิงได้ จึงนั่งนิ่งถอนใจ ที่ว่า

เมื่อนั้น	นางเกสรสมุณทวนลวง
ให้ขัดเคืองทัญนางโฉมยง	ด้วยศรีสันท์มันทะนงไม่เกรงใจ
ซิงพูดซิงจางน่าแค้นเหลือ	พระเชษฐาช่างเชื่อหลงใหล
ครั้งนี้จะบอกความบัดนี้ไซ้	พระพี่ที่เหนจะเห็นจริง

มันจะรุมกันเถียงทะเลาะเล่น จะกลับเป็นพูดเท็จไปทุกสิ่ง
ความไกลไม่มีที่อ้างอิง นางนั่งนั่งถอนใจไม่โคลคลา
(สังข์ศิลป์ชัย)

ในบทละครนอกเรื่องมณีพิชัย นางยอพระกลืนถูกมารดาของพระมณีพิชัยใส่ความว่าเป็นกระสือจึงถูกไล่ออกจากวัง นางเสียใจมากจึงแปลงกายเป็นพรหมณ์รอเวลาที่เหมาะสมในการพิสูจน์ความจริง และในตอนนี้นางยอพระกลืนซึ่งเป็นพรหมณ์ได้เข้ามารักษานางจันทร ซึ่งถูกงูพิษกัดก่อนจะรักษาได้บอกให้นางจันทรตอบความจริงเรื่องการกินแมวของนางยอพระกลืน ทำให้ความจริงเปิดเผยว่านางยอพระกลืนถูกใส่ร้าย ทำให้ท้าวพิชัยนุราชแอบฟังอยู่ได้รู้ความจริงเรื่องทั้งหมด ซึ่งเป็นการแสดงความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการมองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้ง เป็นความสามารถของบุคคลในการตระหนักรู้เท่าทันในความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น รู้เท่าทันอารมณ์ของผู้อื่น เข้าใจสถานการณ์ต่างๆ และสามารถตีความให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

4. การหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง

การแสดงความฉลาดทางอารมณ์ด้านการหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง ตัวละครจะมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง เป็นความสามารถของบุคคลในการเผชิญปัญหาและความกดดัน ควบคุมแรงกระตุ้นได้อย่างเหมาะสมด้วยการการหยั่งรู้ คิดใคร่ครวญ การเล็งเห็นโอกาสและอนาคตเพื่อแก้ไขปัญหา และสถานการณ์เฉพาะหน้าให้สามารถรักษาสัมพันธ์ภาพกับบุคคล ซึ่งตัวละครที่มีการแสดงออกที่แสดงให้เห็นความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง คือเสนี ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ไกรทอง ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องไกรทอง และท้าวเสนาภุช ในพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

ดังตอนที่เสนี จากบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ซึ่งเป็นทหารได้รับสินบนจากนางจันทาให้ลอบฆ่านางจันทเทวีระหว่างทางที่ไปส่งนางจันทเทวีในป่า

ช่วงจังหวะที่จะทำร้ายนางจันทเทวีนั้นเพื่อนที่เดินทางไปด้วยกันได้ห้ามปราม เสนี มีวิธีการจัดการกับความขัดแย้งในใจทั้งอยากฆ่านางจันทเทวีและไม่อยากฆ่า เสนีแสดงความฉลาดทางอารมณ์ด้วยการรู้สภาพจิตใจตนเองว่าเป็นตนเองสับสนว่าควรจะทำนางจันทเทวีหรือไม่ทั้งเพราะรับสินบนมาแล้ว แต่อีกใจก็กลัวเวรกรรมและเพื่อนก็ห้ามไว้ จึงยอมทำตามเพื่อนเพราะควบคุมแรงกระตุ้นในความอยากทำร้ายด้วยการเล็งเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นหากตนเองไม่ทำตามเพื่อน จึงต้องยอมไม่ฆ่านางจันทเทวีทั้งที่ยังขัดเคืองใจแต่ก็ต้องทำตามสถานการณ์เฉพาะหน้าให้สามารถรักษาสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนแม้ตนเองยังมีความขัดเคืองใจอยู่ ดังบทที่ว่า

ครั้นถึงจึงส่งนางเทวี ดูน่าปรานีระหะเหน
เสนีที่ได้กินสินบน ขัดสนด้วยคนเขามากมาย
จะฆ่าเทวีก็มีได้ มารยาทไปดั่งใจหมาย
โหนโหนไม่พ้นเป็นคนตาย จะลองดาบกรายเล่มนี้ดู
เพื่อนกันช่วยดูขุดไว้ ผิดไปไม่ได้อย่าจู้จู้
ตามกรรมตามเวรนางโฉมตรู จู้จู้จะพากันร่วนวาย
ไม่คิดถึงตัวกลัวกรรม เวรามาทำเองง่ายง่าย
ถึงชั่วดีเล่าเป็นเจ้านาย จะทำผิดคิดร้ายก็ไม่ดี
กลับไปบ้านเราจะดีกว่า ว่าพาลางทางลานางโฉมศรี
ที่ใจเมตตาปรานี บ้างข้าวของมีก็ให้ทาน
แล้วออกนาวาคลาไคล ดูไปใจหายน่าสงสาร
ฝ่ายว่าเสนีที่เป็นพาล งุ่นง่านไม่ไหวไม่ลาใคร
(สังข์ทอง)

ในเรื่อง ไกรทอง ตัวละครเอกคือ ไกรทอง เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการแสดงความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง ซึ่งในตอนนี้นางวิมาลาโกรธที่ไกรทองจะกลับไปเมืองมนุษย์และคิดที่จะทิ้งนางไป นางตัดพ้อต่อว่า ร้องไห้ พาลางหยิกข่วนไกรทอง ต่อว่าไกรทอง ไกรทองก็ระงับอารมณ์ควบคุมความกดดันด้วยการคิดใคร่ครวญว่าภรรยาของตนอีกสองคน คือ นางตะเภาแก้ว ตะเภาทอง พาลางกลัwnางทั้งสองจะสงสัย ประกอบ

กับกลัววิชาที่ร่ำเรียนมาจะเสื่อมคลาย จึงต้องกลับไปยังเมืองมนุษย์ และใช้สถานการณ์เฉพาะหน้าให้สามารถรักษาสัมพันธภาพกับทุกฝ่าย จึงแก้ปัญหาด้วยการ นางวิมลาลากลับขึ้นไปยังเมืองมนุษย์ด้วยกันในฐานะภรรยา

ซึ่งจากที่ยกมาจะเห็นว่าตัวละครในบทละครมีการแสดงความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง เป็นความสามารถของบุคคลในการเผชิญปัญหา และความกดดัน ควบคุมแรงกระตุ้นได้อย่างเหมาะสมด้วยการการหยั่งรู้ คิดใคร่ครวญ การเล็งเห็นโอกาสและอนาคตเพื่อแก้ไขปัญหา และสถานการณ์เฉพาะหน้าให้สามารถรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นได้เป็นอย่างดี

5. การแสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจา

การแสดงความฉลาดทางอารมณ์ด้านการแสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจาตัวละครจะมี ซึ่งมี ตัวละครการสื่อสาร และแสดงออกอย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วยพฤติกรรมทั้งทางกาย และวาจา เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น อันจะก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตนและผู้อื่น ตลอดถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งตัวละคร ที่มีการแสดงออกที่แสดงให้เห็นความฉลาดทางอารมณ์ในด้านการแสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจา คือ ท้าวศรีวิมล และนางมณฑาในพระราชนิพนธ์ทละครนอกเรื่องสังข์ทอง นางสุวิญา ท้าวธรรมิก และพระนารายณ์ธิเบศร์ ในพระราชนิพนธ์ทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ไกรทอง ในพระราชนิพนธ์ทละครนอกเรื่องไกรทอง พระสังข์ศิลป์ชัย ในพระราชนิพนธ์ทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย พระทวิไชยในพระราชนิพนธ์ทละครนอกเรื่องควาวิ พระมณีพิชัย นางยอพระกลิ่น และท้าวพิชัยนุราชในพระราชนิพนธ์ทละครนอกเรื่องมณีพิชัยในตอนที่ท้าวพิชัยนุราชโกรธมเหสีจันทร์เทวีอย่างมากจึงจะลงโทษ แต่เมื่อได้ฟังคำของพราหมณ์ก็ได้คิดแล้วคลายความเดือดแค้น เพราะเห็นแก่พราหมณ์ที่ขอร้องและไม่ต้องการให้เป็นบาปเป็นกรรมแก่พราหมณ์ ดังตอนที่ว่า

เมื่อนั้น	ท้าวพิชัยนุราชจึงร้องว่า
จะขอโทษมันไว้โยนา	ซึ่งน้ำหน้าตีเสียให้แทบตาย
เจ้าพราหมณ์ชั่ววอนก็อ่อนจิต	ได้คิดดุเดือดค้อยเหือดหาย
จึงว่ามันพาพ่อได้อาย	พอดีพอร้ายไปเมื่อไร
นี่หากพ่อเห็นแก่เจ้าพราหมณ์	ถ้าคนอื่นมาห้ามหาฟังไม่
ว่าแล้วทิ้งไม่เสียทันใด	ลงนั่งหอบหายใจไปมา
	(มณีพิชัย)

จากบทข้างต้น ท้าวพิชัยนุราชรู้ความจริงเรื่องที่มีเหสีจันทร์เทวีวางแผนกำจัดยอพระกลิ่น ทำให้ท้าวพิชัยนุราชโกรธมเหสีจันทร์เทวีอย่างมากจึงจะลงโทษ พราหมณ์ยอพระกลิ่นได้ขอร้องแต่ท้าวพิชัยนุราชไม่ยอมให้อภัย พราหมณ์ยอพระกลิ่นจึงพูดว่าหากลงโทษจะเป็นบาปเป็นกรรมแก่พราหมณ์ ท้าวพิชัยนุราชจึงได้คิดแล้วคลายความเดือดแค้น เพราะเห็นแก่พราหมณ์ที่ขอร้อง

ความฉลาดทางอารมณ์ในการใช้วาจาเพื่อแก้ปัญหา ยังปรากฏในบทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ซึ่งเป็นความฉลาดทางอารมณ์ของพระสังข์ศิลป์ชัย เมื่อทราบข่าวว่าท้าววิมลนุราชพี่ชายของท้าวภูมิภันท์ กับท้าวภูษงค์เจ้าเมืองบาดาล ได้เคลื่อนทัพมาและทัพยกเข้ามาล้อมเมืองปัจฉิมราชธานีจึงตั้งนางเกสรสุมณฑาและนางศรีสุพรรณ จึงเข้าไปเจรจาขอโทษยกทัพกลับไป แต่ไม่เป็นผลพระสังข์ศิลป์ชัยจึงแผลงศรให้เป็นครุฑเพื่อไล่จับนาคหลังจากนั้นพระสังข์ศิลป์ชัยก็ได้เจรจากับท้าววิมลนุราชซึ่งมาขอสงบศึก พระสังข์ศิลป์ชัยเล่าเรื่องราวอธิบายเหตุผลต่าง ๆ จึงทำให้ทั้งสองเข้าใจกันอย่างดี และความฉลาดทางอารมณ์ของพระสังข์ศิลป์ชัยในตอนที่ท้าวเสนาภูจะประหารมเหสีและพระโอรสทั้ง 6 ซึ่งพระสังข์ศิลป์ชัยได้ขอให้งดเว้นโทษเพื่อไม่ให้เป็นเวรกรรมติดตามสังข์ศิลป์ชัยไป ดังตอนที่ว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์สินพยาบาทมาทมาหา
เห็นแม่ลูกร้อนดินสิ้นความอาย	จึงบายเบี่ยงพิศมุลพระบิดา
อันโทษทั้งหกคนกับชนนี้	ก็ควรที่บิดูรคั่งลงโทษา
แต่จะฆ่าให้ม้วยมรณา	เวรจะติดลูกสืบไป
	(สังข์ศิลป์ชัย)

การแสดงความสามารถทางอารมณ์ ลักษณะการแสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจา วาจาเป็นความสามารถของบุคคลในการสื่อสาร และแสดงออกอย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วยยุทธวิธีในการจัดการกับความเครียด การควบคุมอารมณ์ได้อย่างดี แสดงออกได้อย่างเหมาะสม

อภิปรายผล

การศึกษาความสามารถทางอารมณ์ของตัวละครในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 พบว่า ตัวละครในบทละครนอกสมัยรัตนโกสินทร์มีการแสดงความสามารถทางอารมณ์ในการแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจตนเอง ทั้ง 5 ลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นการดูแลสภาพจิต การพัฒนาสภาพจิต การมองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้ง การหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง และการแสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจา เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่าตัวละครในพระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 สามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งทางอารมณ์ตามแนวคิดความสามารถทางอารมณ์ของพระธรรมปิฎก ซึ่งแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต. ม.ป.ป., อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2546 : 134 – 135) อธิบายว่าความสามารถทางอารมณ์ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ คือการดูแลสภาพจิต (intuition) การพัฒนาสภาพจิต (improve) การมองเห็นปัญหาหรือความขัดแย้ง (wise) การหาวิธีการจัดการกับปัญหาและความขัดแย้ง (method) และการแสดงพฤติกรรมที่ดีทั้งทางกายและวาจา (behavior)

จากการศึกษาทำให้ค้นพบว่าความสามารถทางอารมณ์เป็นคุณลักษณะสำคัญของตัวละครในการใช้แก้ไขปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เป็นไปตามทัศนะของจันทร์สุตา ไชยประเสริฐ (2549 : 1) ที่กล่าวว่า วรรณคดีประเภทบทละครล้วนมีความขัดแย้งเป็นองค์ประกอบสำคัญเพื่อให้เรื่องมีความสนุกสนานและดำเนินต่อไปอย่างน่าติดตาม มักแสดงความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่มีสถานภาพขัดแย้งกันภายในครอบครัว ความ

ขัดแย้งระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ ความขัดแย้งทางกายภาพระหว่างผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงกับผู้ที่มีร่างกายอ่อนแอ และความขัดแย้งระหว่างสติปัญญา ของคนไม่ฉลาดกับคนฉลาด เป็นต้น ซึ่งปัญหาหรือความขัดแย้งถือเป็นโครงเรื่องที่ดีและมีผู้นิยมอ่าน ดังที่ จตุพร มีสกุล (2540) ที่ศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครนอกพระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ซึ่งพบว่าแนวคิดพระนิพนธ์บทละครนอกทุกเรื่องให้ความสำคัญแก่ศักยภาพของมนุษย์ว่าสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ด้วยคุณธรรม สติปัญญาและความสามารถของตน

เมื่อความขัดแย้งเป็นองค์ประกอบสำคัญของบทละคร ทำให้ทั้งตัวละครเอกและตัวละครประกอบในวรรณคดีต่างแสดงความสามารถทางอารมณ์ เพื่อให้สถานการณ์ในเรื่องคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น และตัวละครก็จะเลือกใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งในใจด้วยความฉลาดทางอารมณ์ในรูปแบบและระดับที่แตกต่างกัน เป็นไปตามผลการวิจัยของ วราภรณ์ ศรีกาญจนเพริศ (2540) ที่ศึกษาการถ่ายทอดความหมายความสามารถทางอารมณ์ในละครโทรทัศน์หลังข่าว ซึ่งผลการวิจัยพบว่าละครโทรทัศน์หลังข่าวมีการถ่ายทอดแนวคิดเรื่องความสามารถทางอารมณ์ และมีการถ่ายทอดลักษณะความสามารถออกมาทั้ง 5 ลักษณะในระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พบลักษณะความสามารถในการรับรู้อารมณ์ผู้อื่น (Empathy) มากที่สุดรองลงมาคือ ความสามารถในการบริหารและจัดการกับอารมณ์ของตนเอง (Self regulation) ความสามารถในการตระหนักรู้ในตนเอง (Self awareness) ทักษะในการเข้าสังคมหรือทักษะในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Social skill) และความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ (Motivation) ตามลำดับ โดยลักษณะความสามารถทางอารมณ์เหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านพฤติกรรมของตัวละคร โดยส่วนใหญ่ตัวละครเอกฝ่ายดีของเรื่องมักมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะความสามารถทางอารมณ์ ในทางกลับกันตัวละครเอกฝ่ายร้ายจะมีพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับลักษณะความสามารถทางอารมณ์ ส่วนตัวละครประกอบนั้น พบว่า ตัวละคร

ประกอบฝ่ายดีอาจมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะความฉลาดทางอารมณ์หรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะนิสัยที่ถูกกำหนดมา

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าความฉลาดทางอารมณ์ เป็นตัวบ่งชี้สำคัญในการจัดการกับความเครียด การควบคุมอารมณ์ของชีวิตมนุษย์ซึ่งปรากฏในรูปแบบของการแสดงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงสังคม เป็นไปตามแนวคิดของพระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมจิตโต. ม.ป.ป, อ้างถึงใน อารีย์ พันธมณี, 2546 : 135) ที่กล่าวว่าความฉลาดทางอารมณ์ เป็นการใช้ปัญญาควบคุมการแสดงอารมณ์ที่ออกมาให้มีเหตุผล เป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาในแต่ละสถานการณ์ เป็นตัวบ่งชี้สำคัญในการกำกับชีวิตของบุคคลให้แสดงออกเป็นไปในทางที่ถูกต้อง อันปรากฏออกมาในรูปแบบของการแสดงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ความฉลาดทางอารมณ์เป็นเรื่องสำคัญของชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมทุกระดับ จึงเป็นเรื่องที่ทุกองค์กร หน่วยงาน สถาบันการศึกษาทุกระดับควรนำไปใช้พัฒนาเยาวชนไทยตลอดจนแก้ไขปัญหาสังคมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง หากได้ตระหนักถึงความฉลาดทางอารมณ์ของมนุษย์ก็จะสามารถช่วยสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข ลดความขัดแย้งลงได้

1.2 ควรให้ความรู้ด้านความฉลาดทางอารมณ์ตามวิถีพุทธในทุกวัย ทุกระดับ เพื่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อประโยชน์และความสุขของคนในสังคม

1.3 ควรเผยแพร่ข้อค้นพบจากผลงานวิจัยไปยังหน่วยงาน องค์กร ตลอดจนเยาวชน นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไปโดยเน้นให้มีความรักใน

วรรณคดีและศึกษาตัวละครให้เกิดความซาบซึ้งในศิลปะ และให้เน้นการอ่านแบบมีวิจารณ์ญาณ คิดวิเคราะห์ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของตัวละครในวรรณกรรมแต่ละสมัย เช่น สมัยอยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น และวรรณกรรมปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงกลวิธีการแสดงฉลาดทางอารมณ์ รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงฉลาดทางอารมณ์ของคนในแต่ละยุคสมัย

เอกสารอ้างอิง

- จตุพร มีสกุล. (2540). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทละครนอกพระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงเธอ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ. (2549). **ความขัดแย้งในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-3) : การเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหาของตัวละคร**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร)
- วราภรณ์ ศรีกาญจนเพริศ. (2540). **การถ่ายทอดความหมายความฉลาดทางอารมณ์ในละครโทรทัศน์หลังข่าว**. (วิทยานิพนธ์ปริญญา นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- นิรมล สุวรรณโคตร. (2553). **การปรับตัวของนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยนเรศวร**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).

ลักขณา เทศเปี่ยม. (2552). **ความฉลาดทางอารมณ์
กับระดับความเครียดของนักศึกษา
พยาบาล ชั้นปีที่ 1.** (วิทยานิพนธ์ปริญญา
พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่)

วีณา วิสเพ็ญ. (2549). **วรรณคดีการละคร.** มหาสารคาม
: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. (2542). **เขาวนอารมณ์ (EQ) :**
ดัชนีวัดความสุขและความสำเร็จของ
ชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์
เน็ท.

อารี พันธุ์มณี. (2546). **การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
สู่ความเป็นเลิศ.** กรุงเทพฯ : ภาควิชาการ
แนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อุษณีย์ โพธิ์สุข และคนอื่นๆ. (2542). **E.Q. ปัญญา
ของมนุษยชาติ.** กรุงเทพฯ : แพนทีโดเรค.

